

Kişilik Bozukluğu İnanışlarının Kişilerarası Döngüsel Model Üzerindeki Temsili

Miray Akyunus
İpek Üniversitesi

Tülin Gençöz
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Literatürde yaygın olarak kabul gören Bilişsel Kuram ve Kişilerarası Döngüsel Model kişilik bozukluklarının bilişsel ve kişilerarası örüntülerini açıklamaktadır. Bu araştırma çerçevesinde, bilişsel kuramın betimlediği kişilik inanışlarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki yerleşiminin incelenmesi ve iki modelin entegrasyonunun sağlanması amaçlanmıştır. Toplum örneklemiyle yürütülen çalışmada, psikiyatrik tedavi görmekte ve psikotropik ilaç kullanmakta olan bireylerin dışlanması ile, istatistiksel çözümlenmeler 962 kişi (302 erkek, 660 kadın) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, Kişilik İnanışları Ölçeği ve Kişilerarası Problemler Envanteri internet ortamından uygulanarak, araştırma sonunda kişisel geribildirim verilmiştir. Kişilik inanışlarının kişilerarası döngü üzerinde temsil edilebilmesi için, literatürdeki önceki çalışmalarla benzer istatistiksel yöntemler izlenmiştir. Kişilerarası döngü üzerindeki konumlanmalarına göre, Şizoid, Antisosyal ve Narsisistik kişilik inanışları düşmancıl-baskın çeyreğinde, Sınırlı ve Kaçınan kişilik inanışları soğuk-itaatkar çeyreğinde, Bağımlı kişilik inanışları yakın-itaatkar çeyreğinde, Histriyonik kişilik inanışları ise yakın-baskın çeyreğinde temsil edilmiştir. Ayrıca, Paranoid ve Pasif-Agresif kişilik inanışları soğuk-düşmancıl vektörüne yakın konumlanırken, Obsesif-Kompulsif kişilik inanışları baskın-kontrolcü vektör üzerinde konumlanmıştır. Araştırma bulguları, düşünce örüntüsü çerçevesindeki DSM kriterleri ve kişilik bozukluğu tanısını karşılayan hastalarla yürütülen diğer çalışmalardan elde edilen bulgularla da tutarlıdır. Bu bulgular ışığında, kişilik psikopatolojisinin kişilerarası ve düşünce örüntüsünün kişilerarası döngüsel model ve bilişsel kuram ile temsil edilebilirliğinin yeterliliğinin yanı sıra, bilişsel çarpıtmaların, kişilik bozukluklarındaki kritik rolü de desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kişilik bozukluğu, bilişsel, inanışlar, kişilerarası ilişkiler, döngüsel model

Abstract

Cognitive Theory and Interpersonal Circumplex Model explaining cognitive and interpersonal patterns of personality disorders (PD) are well established in personality literature. The main objective of the study is to investigate the representations of personality beliefs defined by Cognitive Theory on the Interpersonal Circumplex space and to integrate these two models. Analyses were conducted with 962 adults of a community sample (302 men, 660 women) after the participants who are on psychiatric treatment or psychotropic medication are excluded. Personality Beliefs Questionnaire and Inventory of Interpersonal Problems were provided to the participants through the internet and they were given personal feedback at the end of the study. To represent personality disorder beliefs on the Interpersonal Circumplex, similar statistical procedures were followed in accordance with the previous studies. According to the placement on the Interpersonal Circumplex space, Schizoid, Antisocial and Narcissistic personality beliefs were represented on the hostile-dominance, Borderline and Avoidant PD beliefs were represented on the cold-submissive, Dependent personality beliefs was represented on the warm-submissive, and Histrionic personality beliefs was represented on warm-dominant quadrant. Besides, Paranoid and Passive-Aggressive personality beliefs were placed close to hostile-cold, and Obsessive-Compulsive personality beliefs was placed on the dominant-controlling vector. Findings are both consistent with DSM criteria of thought patterns and previous results obtained from studies with PD diagnosed patients. Interpersonal and cognitive patterns of personality psychopathology are well represented by interpersonal circumplex model and cognitive theory. Moreover, present study supports the crucial role of the cognitive distortions in PD.

Key words: Personality disorder, cognitive, beliefs, interpersonal relations, circumplex model

Yazışma Adresi: Yrd. Doç. Dr. Miray Akyunus, İpek Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Turan Güneş Bulvarı 648. Cadde 06550 Oran, Çankaya, Ankara, Türkiye.

E-posta: makyunus@ipek.edu.tr

Kişilik bozukluğu (KB), süregelen düşünce, duyu ve kişilerarası davranış örüntüsü ile bireyin yaşamındaki işlevselliğini olumsuz etkileyen bir bozukluk olarak tanımlanmıştır (American Psychological Association, 2013). DSM-5 tanımlaması ile tutarlı olarak, teorisyen ve araştırmacılar bilişsel, duygusal ve kişilerarası yaklaşımlar çerçevesinde kişilik bozukluklarını anlamaya çalışmışlardır. Farklı kuramsal açıklamalar ortaya atılmış, araştırma ve klinik uygulamalar neticesinde çeşitli müdahale yöntemleri geliştirilmiştir. Ancak, hastanın kendisi ve yakınları için yıkıcı niteliklere sahip kişilik bozuklukları halen klinik psikoloji ve psikiyatrinin önemli konularından biridir.

Bilişsel kuram (Beck ve ark., 2004) kişilik bozukluklarının gelişmesi ve sürdürülmesinde işlevsel olmayan bilişsel şemaların rolünü vurgulamaktadır. Bu kurama göre, doğal (örn., genetik yatkınlık) ve çevresel faktörler (örn., başkalarının veya travmatik deneyimlerin etkilerine maruz kalma) kişilik bozukluğu örüntüsünün gelişmesinde birlikte yer alırlar. Örneğin, çocukluk çağında reddedilmeye karşı aşırı hassasiyeti olan bir kişi "Ben sevilmeye layık değilim" biçiminde bir negatif kendilik algısı veya şema geliştirebilir. Bu inanış, güçlü ve tekrarlanan reddedilmeler gibi çevresel faktörlerle pekişip, nihayetinde işlevsel olmayan bir şekilde yapılabilir. Bu inanışlar bilgi işleme süreçlerinde sistemik yanlışlıklara yol açar ve davranışları da işlevsel olmayacak biçimde şekillendirir. Düşünce ve inanış hiyerarşilerini tetikleyen nötr olaylara abartılı ve negatif anlamlar yüklenmesi ile, kişilik bozukluklarının tipik işlevsel olmayan davranışları ortaya çıkar (Beck ve ark., 2004).

Bilişsel Model ile tutarlı olarak, Dimaogio ve arkadaşları (2006) kişilerarası problemlerde işlevsel olmayan bilişsel şemaların önemini vurgulamıştır. Buna göre kişilerarası şemalar, diğerleri ile kurulan ve sürdürülen ilişkiler aracılığı ile gelişir ve kişilerin davranışları bu şemalarla tutarlı olacak biçimde şekillenir (bkz. Safran, 1990). Bir diğer sosyal bilişsel model olan Kişilerarası Modeller Kuramı da sosyal ilişkileri düzenleyen ve sürdürülmesini motive eden paylaşılmış şemaları açıklamaktadır (Fiske ve Haslam, 2005). Buna göre, KB normalin dışında ve esneklikten yoksun kişilerarası modellerin yansımaları barındırabilir ki, bu durum bazen belirli bir kişilerarası modelin bulunmayışı veya anormal bir kişilerarası modelin varlığı ile gözlemlenebilir. KB hastalarının kişilerarası ilişkileri oldukça rahatsız edicidir. Nitekim, diğer psikiyatri hastaları başkalarından ilgi ve destek alabilirken, kişilik bozukluğu hastaları negatif tepki çekerler (Linden, 2006). KB hastaları, sosyal veya kariyer amaçlarını etkilemediği sürece kendi kişilik özelliklerini problem olarak değerlendirmezler (Beck ve ark., 2004). Ancak, kişilerarası ilişkiler hem hastalar

hem de onlarla etkileşim halindeki kişiler için önemli bir problem alanıdır.

Kişilerarası davranış başkalarının varlığında ortaya konan, sosyal bir davranış olarak tanımlanır. Sadece uyarılara verilen yanıtları değil, başkalarından tetiklenen tepkileri de barındırır. Dolayısıyla kişilerarası davranışın araştırma alanı davranışın kendisinden ziyade kişilerarası etkileşimdir (Kiesler, 1996). Kişilerarası Kişilik Kuramı (Interpersonal Theory of Personality: Sullivan 1953) kişiliği, kişilerarası etkileşimdeki tekrarlayıcı davranış örüntüleri olarak tanımlarken, psikopatolojilerin gelişimi ve sürdürülmesinde bu kişilerarası deneyimlerin rolünü vurgular. Sullivan'a göre, güven ve özsaygı kişilerarası davranışların şekillenmesindeki en temel motivasyon ve ihtiyaçlardır. Benzer şekilde, kişilerarası kişilik kuramına dayanan Kişilerarası Döngüsel Model, kişilerarası davranışı yakınlık (affiliation) ve baskınlık (dominance) olarak adlandırılan iki temel boyut ile açıklamaktadır (Leary, 1957). Bu modele göre, yakınlık ve baskınlık dairesel bir düzlem üzerindeki temel koordinatları temsil ederken, kişilerarası davranışlar bu koordinatların kombinasyonları olarak açıklanabilmektedir. Yatay eksenindeki yakınlık boyutu soğuk-düşmanlık davranışları ile yakın-arkadaşça davranışlar arasında değişkenlik göstermektedir. Dikey eksenindeki baskınlık boyutu ise baskın-kontrolcü davranışlardan itaatkar davranışlara farklılık göstermektedir. Bu iki eksenin dört kutbuna ek olarak, bu kutupların kombinasyonlarından oluşan dört kutup daha eklendiğinde, Kişilerarası Döngüsel Model sekiz kişilerarası davranış/ problem alanını tanımlayan sekiz okta (octant) ayrılmıştır (Alden ve ark., 1990; Horowitz ve ark., 2003) (bkz. Şekil 1).

Kişilerarası Döngüsel Model çerçevesinde yapılan çalışmalar diğer kişilerarası envanter çalışmalarından farklı olarak kişilerarası tanı ve psikoterapide kavramsal haritalandırma sağlamaktadır. Bu şekilde klinisyenler hastanın kişilerarası davranış örüntüsünü döngüsel model üzerinde konumlandırabilmekte ve hastanın öne çıkan kişilerarası uyumsuzluk alanını belirleyebilmektedir (Kiesler, 1996). Klinik örneklem ile yürütülen çalışmalarda, kişilik bozukluğu tanısı almış bireylerin normalle göre daha yoğun ve katı kişilerarası davranış örüntüsü sergiledikleri, kendi ve diğerleri algıları arasında belirgin farklılık olduğu gösterilmiştir (Sim ve Romney, 1990). Nitekim, kişilik bozukluklarının, döngüsel modelin tanımladığı kişilerarası problemlerin tanısal bağlantıları (diagnostic correlates) olduğu öne sürülmüş (Horowitz ve ark., 2003), ve bu değişkenler arasındaki ilişki görgül çalışmalarla incelenmiştir. Bu araştırmalar, belirli kişilerarası problemler ile sınırlı KB (Barnow ve ark., 2009; Hilsenroth ve ark., 2007; Leichsenring ve ark., 2003; Russel ve ark., 2007; Wright ve ark., 2013), antisosyal KB (Edens, 2009) ve kaçınan KB (Alden ve Capreol,

1993), obsesif-kompulsif KB (Cain, 2011; Cain ve ark., 2014) arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Ayrıca, diğer çalışmalar kişilik bozukluklarının kişilerarası döngüsel düzlem üzerindeki konumlarını incelemiştir (Gurtman, 1996; Sim ve Romney, 1990; Soldz ve ark., 1993; Wiggins ve Pincus, 1989). Bu çalışmaların ortaya koyduğu tutarlı bulgular, döngüsel düzlem üzerindeki yerleşimleri açısından şizoid ve kaçınan KB'nun soğuk-itaatkar çeyrek üzerinde, bağımlı KB'nun yakın-itaatkar çeyrek üzerinde, histrionik KB'nun yakın-baskın çeyrek üzerinde, antisosyal ve narsisistik KB'nun ise düşmanlık-baskın çeyrek üzerinde yer aldığını göstermiştir. Kişilerarası döngüsel model çerçevesinde ele alınan farklı kişilerarası şemaların belirli kişilik özellikleri ile ilişkili bulunduğu bir başka çalışmada ise kişilerarası etkileşimde başkalarının tamamlayıcı veya benzer davranış gösterme eğilimlerine dair bilişsel inanışlar incelenmiştir (Soygüt, Nelson ve Safran, 2001). Buna göre, şizotipal KB özelliklerine sahip kişilerin arkadaşça davrandıklarında başkalarından arkadaşça davranışlar beklemekten, antisosyal KB özellikleri gösteren kişilerin arkadaşça davrandıklarında başkalarından aynı yönde davranışlar beklediklerini göstermiş, histrionik KB özelliklerine sahip kişilerin ise boyun eğici davrandıklarında başkalarından baskın/kontrolcü davranışlar beklediklerini ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın amacı kişilerarası döngüsel düzlem üzerinde kişilik inanışlarının yerleşimini incelemek olup, hipotezleri kişilik bozuklukları bilişsel modelinin önermelerine dayanmaktadır. Bu modelde kişilik bozukluklarının gelişiminin yanı sıra, tipik duygu ve davranış örüntülerinin sürdürülmesinde de bilişsel çarpıtmaların kritik rolü vurgulanmıştır. Dolayısıyla, klinik olmayan örneklemdeki kişilik inanışlarının kişilerarası boyutlarla ilişkisini inceleyen bu araştırma bulgularının, önceki araştırmalarda KB hastalarından elde edilen bulgularla tutarlı olması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışma, yapısı ve doğası ile birbirinden farklı olan bu normal ve anormal kişilik modellerinin entegrasyonuna da katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmaya, yaşları 18 ile 68 arasında değişen ($Ort. = 26.85$, $S = 7.95$) 411'i erkek, 887'si kadın, toplam 1298 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Şu anda psikolojik tedavi görmekte olduğunu veya psikotropik ilaç kullandığını belirten vakalar dışlanıp, araştırmada kullanılan ölçeklerden en az birinde %10'dan fazla kayıp değerler bulunan vakalar analizden çıkarıldıktan sonra istatistik çözümler, 302'si erkek, 660'ı kadın ($Ort. = 27.02$, $S = 8.20$) olmak üzere 962 kişi üzerinden gerçekleştiril-

miştir. Mevcut örneklemde, eğitim durumu bakımından katılımcıların %5'i ilkököl veya ortaokul mezunu, %35.8'i lise mezunu, %63.7'ü ise üniversite veya yüksek lisans mezunudur. Medeni durum açısından katılımcıların %80'i bekar, %16'sı evli, %4'ü ise boşanmış veya eşinden ayrı yaşamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişilik İnanışları Ölçeği. Kişilik İnanışları Ölçeği (KİÖ, Beck ve Beck, 1991) kişilik bozuklukları ile bağıntılı bilişsel çarpıtmaları değerlendiren bir ölçektir. DSM-III eksen II kişilik bozuklukları (KB) olan Bağımlı KB, Kaçınan KB, Pasif-Agresif KB, Obsesif kompulsif KB, Antisosyal KB, Narsisistik KB, Histrionik KB, Paranoid KB ve Şizoid KB kategorilerine karşılık gelen dokuz altölçeği bulunan KİÖ'nu her bir altölçeği 14 maddeden oluşmaktadır. KİÖ'nün psikometrik özelliklerinin yeterliliği klinik ve sağlıklı örneklemle yürütülen çalışmalarla desteklenmiş (Beck ve ark., 2001, Butler, 2002, Thrull ve ark., 1993), ve kişilik bozukluklarını ayırt edebildiği gösterilmiştir (Beck ve ark., 2001). Daha sonra, varolan altölçeklere ek olarak Sınır KB ile bağıntılı inanışları değerlendiren bir altölçek bağımlı, kaçınan, paranoid ve histrionik kişilik inanışları altölçeklerinin bazı maddeleri kullanılarak geliştirilmiştir (Butler ve ark., 2002). Türkçe uyarlama çalışmasında iç tutarlıkları .67 ile .90 arasında değişen altölçeklerin test tekrar test güvenilirliklerinin .65 ile .87 arasında değiştiği bulunmuştur (Türkçapar ve ark., 2008). Buna ek olarak, geçerlik çalışmaları çerçevesinde KİÖ altölçeklerinin işlevsel olmayan tutumlar (Türkçapar ve ark., 2008) ve psikolojik belirtiler (Akyunus-İnce, 2012) ile anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Son olarak, kriter geçerliği olarak KİÖ'nün yüksek ve düşük psikolojik belirtiler gösteren grupları birbirinden ayırdığı gösterilmiştir (Akyunus-İnce, 2012).

Bu araştırmanın mevcut örnekleme ile yürütülen analizlerde KİÖ toplam ölçek içtutarlılığı .96 olarak bulunurken, altölçek içtutarlıklarının .79 ile .92 arasında değiştiği görülmüştür.

Kişilerarası Problemler Envanteri. Kişilerarası Döngüsel Modele dayanılarak geliştirilen (KPE, Horowitz ve ark., 2003), genel kişilerarası güçlük düzeyinin yanı sıra, farklı kişilerarası problem alanlarını değerlendiren likert tipi bir ölçektir. Baskın-Kontrolcü (Domineering/Controlling), İntusif-Muhtaç (Intrusive-Needy), Aşırı Fedakar (Self-Sacrificing), Aşırı uyumlu (Overly Accomodating), Hakkını-Fikrini Savunmayan (Nonassertive), Sosyal Çekinik (Socially Avoidant), Soğuk-Mesafeli (Cold-Distant) ve Kinci-Benmerkezci (Vindictive/Self-centered) olarak adlandırılan 8 altölçeğinin her biri 4 maddeden oluşmaktadır. Birçok dile uyarlaması yapılmış olan KPE'nin Türkçe formunun (Akyunus ve

Gençöz, 2016) iç tutarlılığı tüm ölçek için .86 olarak bulunurken, altölçekleri için ise .66 ile .84 arasında değiştiği bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği ise tüm ölçek için .76 iken, altölçekleri için .59 ile .83 arasında bulunmuştur. Geçerlilik çalışmaları çerçevesinde temel kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler, pozitif ve negatif duygu ile ilişkileri incelenen KPE'nin yeterli dış geçerliğinin yanı sıra kriter geçerliği de yüksek ve düşük psikolojik belirtiler gösteren grupları birbirinden ayırabilmesi ile ortaya konmuştur.

Bu araştırmanın mevcut örnekleme ile yürütülen analizlerde KPE toplam ölçek içtutarlılığı .86 olarak bulunurken, altölçek içtutarlılıklarının .65 ile .84 arasında değiştiği görülmüştür.

İşlem

Araştırma öncesinde, ODTÜ Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi'nden veri toplanması amacı ile gerekli etik izinler alınmıştır. Verilerin internet aracılığı ile toplanması ve katılımcılara otomatik geribildirim verilmesi amacıyla bu araştırma için özel bir internet sitesi hazırlanmıştır. Bilgilendirilmiş onam formunun açılış sayfasında sunulduğu internet sitesinde, demografik bilgi formu ve ölçekler katılımcılara uygulanmıştır. 300 kişilik bağımsız bir öğrenci örnekleminde elde edilen verilerin ortalama ve standart sapmaları hesaplanmış, bu sonuçlar internet sitesinde katılımcılara verilen kişisel geribildirimlerde paylaşılmıştır. Uygulamaya göre katılımcılar, KPE'den aldıkları puanları bu 300 kişilik örneklem değerleri ile karşılaştırabildikleri otomatik bir geribildirim almışlardır. Geri bildirim, KPE'nin ölçümleri ile ilgili açıklamaları ve katılımcının ve örneklemin puan ortalamalarının bar grafik aracılığı ile sunumunu içermektedir. Verilen geribildirim psikopatolojik bir değerlendirme niteliği taşımadığı ve karşılaştırma örneklerinin temsilinin sınırlılığına ilişkin uyarılar katılımcılara sunulurken, ölçeklerde düşük ve yüksek puanların anlamı açıklanmış ve kendi bulguları ile mevcut örneklemin bulgularının karşılaştırmalarına dair yorumlama katılımcıya bırakılmıştır. Bu uygulama ile, araştırmaya ilgi ve katılımın artırılması ve katılımcıların kendi kişisel bilgilerini paylaşmaları karşılığında geribildirim almaları amaçlanmıştır.

Bulgular

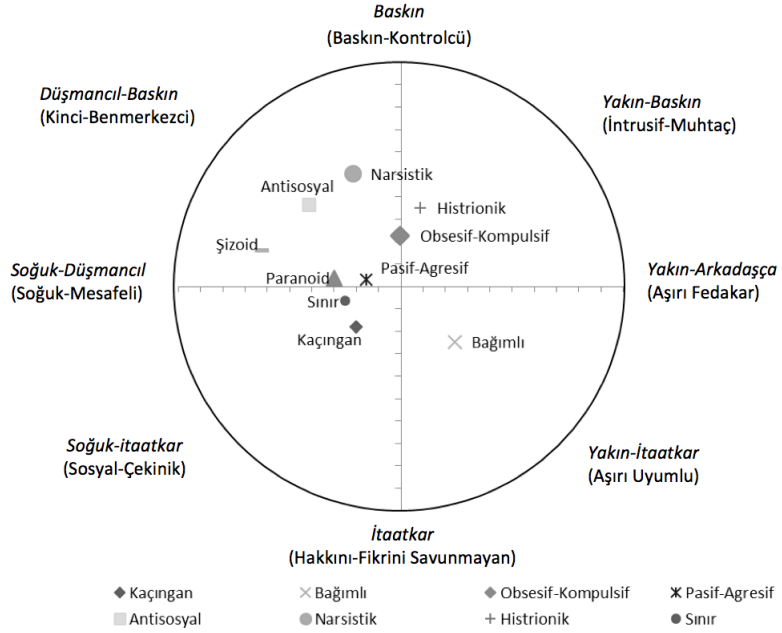
Bu araştırmada, her bir kişilik inancı kategorisinin kişilerarası döngüsel model üzerinde temsil edilebilmesi amaçlanmıştır. Kullanılan ölçek ve altölçeklerinin, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1'de belirtilmiştir. İstatistiksel çözümlemede, kişilik bozukluklarının döngüsel model üzerindeki konumlarını inceleyen benzeri çalışmalar ile aynı yöntem izlenmiştir (Soldz ve

Tablo 1. Kişilik İnanışları ve Kişilerarası Problemler Ölçeklerinin Test Değerleri ve İç Tutarlılık Katsayıları

Ölçekler	Ort.	S	Cronbach α
Kişilik İnanışları			
Kaçıngan	18.09	7.96	.79
Bağımlı	16.48	9.22	.86
Pasif-Agresif	25.28	9.29	.84
Obsesif-Kompulsif	26.38	9.85	.87
Narsisistik	15.64	9.95	.82
Antisosyal	14.39	7.95	.88
Histrionik	17.27	8.77	.85
Sınır	14.00	8.31	.83
Şizoid	21.87	8.61	.83
Paranoid	15.88	10.78	.92
Kişilerarası Problemler			
Baskın-Kontrolcü	8.69	3.10	.69
İntrusif-Muhtaç	10.69	3.49	.72
Aşırı Fedakar	12.01	3.34	.75
Aşırı Uyumlu	10.10	3.13	.65
Hakkını-Fikrini Savunmayan	9.77	3.16	.69
Sosyal Çekinik	8.31	3.43	.84
Soğuk-Mesafeli	8.23	3.31	.73
Kinci-Benmerkezci	7.83	3.12	.75

ark., 1993; Gurtman, 1996; Wiggins ve Pincus, 1989). Kişilerarası döngüsel modelin ikiüçlü iki temel boyuttan oluşan yapısının ortaya çıkarılması amacıyla, ham dattan (raw data) görelî puanlar datasına (ipsatized data) dönüştürülmesi gerekmektedir (Alden ve ark., 1990; Soldz ve ark., 1993). Görelî puanlar datası, her bireyin tüm ölçek ortalamasının o bireyin her bir madde puanından çıkarılması ile elde edilmiştir. Daha sonra, her bireyin baskınlık ve yakınlık boyutları üzerindeki konunun belirlenmesi amacı ile, Locke'un (2010) formülü ile baskınlık ve yakınlık boyutlarının her iki yönde uzanan vektörlerinin puanları belirlenmiş ve aynı boyuttaki vektörlerin puanları birbirinden çıkarılmıştır. Vektör puanlarının hesaplanmasında ilgili oktantlarda yer alan altölçeklerin (bkz. Şekil 1) toplam puanları kullanılmaktadır. Vektör puanlarının hesaplamalarına ilişkin formül (Locke, 2010) aşağıdaki örnekte verilmiştir.

Baskın Vektörü: (0.414)(Baskınlık + (=).707).(Düşman-cıl Baskın + Yakın Baskın)
İtaatkar Vektörü: (0.414)(İtaatkar + (=).707).(Soğuk İtaatkar + Yakın İtaatkar)

Şekil 1. Kişilik İnanişlarının Kişilerarası Döngüsel Düzleminde Temsili

Not. Kişilerarası Döngüsel Modelin tanımladığı problem oktantları döngü etrafında gösterilmiş, KPE altölçek karşılıkları ise parantez içinde belirtilmiştir.

Buna göre, baskın ve itaatkar vektörlerinin farkı bireyin Y eksenini üzerindeki konumunu (puanını), soğuk-düşmanlı ve yakın-arkadaşça vektörlerinin farkı ise bireyin X eksenini üzerindeki konumunu (puanını) göstermektedir (Locke, 2010). Son olarak, kişilik bozuklukları inanişları ölçek puanları ile kişilerarası döngüsel ölçeklerin X ve Y eksenini puanlarının korelasyonu alınarak (Wiggins ve Pincus, 1989) kişilik bozuklukları inanişlarının X ve Y koordinatları belirlenmiş ve kişilerarası döngüsel model üzerindeki konumları gösterilmiştir (Şekil 1).

Tartışma

Bu çalışmada, KB bilişsel çarpıtmaları ile kişilerarası problemler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla, kişilik inanişları kategorilerinin kişilerarası döngüsel model üzerindeki konumları belirlenmiştir. Mevcut bulgular, hasta örnekleminde yürütülen çalışmalarla tutarlı olarak (Alden ve Capreol, 1993; Gurtman, 1996; Soldz ve ark., 1993; Widiger, 2010; Wiggins ve Pincus, 1989), Narsistik ve Antisosyal kişilik inanişlarının düş-

manlı-baskınlık çeyreğinde, Histriyonik kişilik inanişlarının yakın-baskınlık çeyreğinde, Bağımlı kişilik inanişlarının yakın-itaatkar çeyreğinde ve Kaçınan kişilik inanişlarının soğuk-itaatkar çeyreğinde konumlandığını göstermiştir. Antisosyal, Paranoid ve Pasif-Agresif KB, önceki çalışmalarda baskınlık vektörü etrafında birbirine yakın gösterilmiş, dolayısıyla kişilerarası döngüde ayrıştırılmamıştır (Gurtman, 1992; Soldz ve ark., 1993). Buna karşın, antisosyal kişilik inanişları bu çalışmada soğuk-düşmanlı vektörünün üzerinde konumlanan paranoid ve pasif-agresif kişilik inanişlarından ayrışarak ve düşmanlı-baskın vektörü hizasında konumlanmıştır. Bu kişilik bozukluklarında ortak olarak görülen açık veya örtük agresyon ve düşmanlığın kişilerarası döngüde ayrıştırılmasını güçleştirmiş olabileceği öne sürülmektedir (Soldz, 1993). Mevcut çalışma bulguları, düşünce örüntüsü çerçevesinde ele alındığında antisosyal kişilik inanişlarının paranoid ve pasif-agresif kişilik inanişlarına kıyasla kişilerarası ilişkilerde düşmanlılığın yanı sıra baskınlık problemi ile de ilişkili olduğunu göstermiştir.

Obsesif-kompulsif ve sınır KB'nun kişilerarası döngü üzerindeki temsili konusunda literatürde kar-

maşik bulgular mevcuttur. Bu kategorilerin kişilerarası döngü üzerinde merkeze çok yakın konumlanmaları sebebiyle iyi temsil edilemediğini öne süren çalışmaların yanı sıra (Soldz ve ark., 1993; Wiggins ve Pincus, 1989), bazı çalışmalarda obsesif-kompulsif KB düşmanlı-baskın problemler konumunda (Cain, 2011; Cain ve ark., 2014), sınır KB ise baskın-kontrolcü problemler (Bellino ve ark., 2006) ve yakın-itaatkar problemler (Hilsenroth ve ark., 2007) konumunda temsil edilmiştir. Mevcut çalışmada obsesif-kompulsif kişilik inanışları kontrolcü düşünce içeriği ile tutarlı olarak baskın-kontrolcü vektörü üzerinde konumlanırken, sınır kişilik inanışları soğuk-düşmanlı vektörün itaatkar ekseninde yer almıştır. Hasta örnekleminde elde edilen önceki çalışmalardan farklı olarak (Morey, 1985; Sim ve Romney, 1990; Wiggins ve Pincus, 1989) bu çalışmada, şizoid kişilik inanışları döngünün düşmanlı (soğuk) - baskın çeyreğinin soğuk - düşmanlı vektörüne yakın konumlanmıştır. Kişilik psikopatolojisinin bilişsel çarpıtmalar kapsamında değerlendirildiği bu çalışmada, kişilik bozukluklarının davranım ve duygulanım alanlarındaki belirtileri kapsamamıştır. Bu durum, kişilik bozukluğu tanısı almış hastalarla yürütülen çalışmalarda farklılaşan bulguları değerlendirmede göz önüne alınmalıdır. Nitekim, sınır KB'nun öncelikli belirtileri olan "duygusal tutarsızlık ve belirgin dürtüsellik" (APA 2013) alanları bilişsel çarpıtmalar kapsamındaki ölçüm ile değerlendirilememektedir. Buna karşın, benlik algısındaki tutarsızlıklar, diğerleri algısındaki kuşkuculuk ve terkedilme korkusunun öne çıktığı işlevsel olmayan düşünce içeriği çerçevesinde değerlendirildiğinde, sınır kişilik inanışlarının soğuk-düşmanlı vektörünün itaatkar ekseninde yer alması kavramsal olarak tutarlı değerlendirilebilir. Ayrıca, Şizoid KB'nun tek başına, özgür ve bağımsız olmayı tercih etme, başkaları ile yakınlık ve ilişki kurmayı önemsiz bulma gibi düşünce örüntüsünün ölçüldüğü kişilik inanışları kapsamında, DSM'de (APA 2013) "toplumsal ilişkilerden kopma ve kişilerarası ortamlarda duygularını kısıtlı gösterme" şeklinde tanımlanan davranım ve duygulanım belirtileri doğrudan ölçülmemiştir. Bu sebeple Şizoid kişilik inanışları, kişilerarası döngüde sosyal çekiniklik alanında temsil edilmemiş, ancak düşünce içeriği ile tutarlı olarak soğuk-kontrolcü çeyrekte yer almıştır.

Mevcut bulguların, araştırmanın güçlü yanları ve sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmesi gereklidir. Araştırmanın güçlü yönlerinden biri geniş örneklem kitlesi ve çeşitliliğinin normal popülasyonun temsil edilirliliğini arttırmış olmasıdır. Buna karşın, geniş yaş aralığına sahip bu örneklem (18-68) içinde 25 yaş altı katılımcıların çoğunluğu oluşturması ve kadın/erkek katılımcıların oranındaki dengesizlik önemli sınırlılıklarındandır. Araştırmanın bir diğer önemli sınırlılığı olan kendi ken-

dine bildirim ölçümüne dayanan veri toplama yöntemi ise, kullanılan geri-bildirim yöntemi ile telafi edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın güçlü yönlerinden olan bu yöntem çerçevesinde, ölçek uygulamaları öncesinde katılımcılara araştırma sonunda bireysel geri bildirim alacakları bilgisi verilmiştir. Bu bilginin, katılımcıların dürüst ve dikkatli cevap verme ihtimalini arttırdığından kendi kendine bildirim yönteminin sınırlılığı olan yanlılığı azaltarak bulguların güvenilirliğini de arttırdığı düşünülmüştür. Ayrıca, bu yöntem ile araştırmaya ilgi çekilerek kısa sürede çok sayıda katılımcıya ulaşılması sağlanmıştır.

Bu çalışmada, literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak klinik örneklem (kişilik bozukluğu tanısı almış hastalar) veya kişilik bozukluklarının tanısal değerlendirilmesi için geliştirilmiş ölçüm araçları kullanılmamıştır. Toplum örnekleminde ve kendi-kendine bildirim yöntemi ile kişilik bozukluklarındaki bilişsel çarpıtmalar ölçülmüştür. Şizoid, Antisosyal ve narsisistik kişilik inanışları dışında, çoğu kişilik inanışları kategorilerinin kişilerarası döngü üzerinde merkeze oldukça yakın konumlanmasının, toplum örnekleminde KB düşünce örüntüsünün şiddet ve çeşitliliğindeki sınırlılıktan kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim, KB hastaları ve normal örneklem grubunun karşılaştırıldığı bir çalışmada, KB hastalarının kişilerarası döngüdeki konumlanmalarının normal örnekleme kıyasla daha aşırı olduğu bulunmuştur (Sim ve Romney, 1990). Buna karşın, elde edilen sonuçlar genel olarak, KB tanısını karşılayan hastalarla yürütülen diğer çalışmalardan elde edilen bulgularla ve DSM kriterleri tutarlıdır (APA, 2013; Soldz ve ark., 1993; Gurtman, 1996; Wiggins ve Pincus, 1989). Bu bulgular ışığında, kişilik psikopatolojisinin ilgili alanlarının (kişilerarası davranım ve düşünce örüntüsü) kişilerarası döngüsel model ve bilişsel kuram ile temsil edilirliliğinin yeterliliğinin yanı sıra, bilişsel çarpıtmaların, kişilik bozukluklarındaki kritik rolü de desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Akyunus, M. ve Gençöz, T. (2016). Kişilerarası Problemler Envanteri-Döngüsel Ölçekler Kısa Formu psikometrik özellikleri: Güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 29(1), 36-48.
- Alden, L. E. ve Capreol, M. J. (1993). Avoidant personality disorder: Interpersonal problems as predictors of treatment response. *Behavior Therapy*, 24(3), 357-376.
- Alden, L. E., Wiggins, J. S. ve Pincus, A. L. (1990). Construction of circumplex scales for the inventory of interpersonal problems. *Journal of Personality Assessment*, 55(3-4), 521-536.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5. baskı)*. Washington, DC: Author.
- Barnow, S., Stoopsack, M., Grabe, H. J., Meinke, C., Spitzer, C., Kronmüller, K. ve Sieswerda, S. (2009). Interpersonal

- evaluation bias in borderline personality disorder. *Behavior Research Therapy*, 47(5), 359-65.
- Beck, A. T. ve Beck, J. S. (1991). *The Personality Belief Questionnaire*. Bala Cynwyd, PA: Beck Institute for Cognitive Therapy and Research.
- Beck, A. T., Butler, A. C., Brown, G. K., Dahlsgaard, C. F., Newman, C. F. ve Beck, J. S. (2001). Dysfunctional beliefs discriminate personality disorders. *Behavior Research and Therapy*, 39, 1213-1225.
- Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D. ve Associates. (2004). *Cognitive therapy of personality disorders (2. baskı)*. New York, NY: Guilford Press.
- Bellino S., Zizza M., Rinaldi C. ve Bogetto F. (2006). Combined treatment of major depression in patients with borderline personality disorder: A comparison with pharmacotherapy. *Canadian Journal of Psychiatry*, 51, 453-60.
- Butler, A. C., Brown, G. K., Beck, A. T. ve Grisham, J. R. (2002). Assessment of dysfunctional beliefs in borderline personality disorders. *Behavior Research and Therapy*, 40(10), 1231-1240.
- Cain, N. M. (2011, March). Interpersonal problem profile of the Pathological Obsessive-Compulsive Personality Scale (POPS). *The 2011 Annual Meeting of The Society for Personality Assessment*, Boston, MA.
- Cain, N. M., Ansell, E. B., Simpson, H. B. ve Pinto, A. (2014). Interpersonal functioning in obsessive-compulsive personality disorder. *Journal of Personality Disorders*, 21, 1-10.
- Dimaggio, C. Semerari, A., Carcione, A., Procacci, M. ve Nicolo, G. (2006). Toward a model of self pathology underlying personality disorders: Narratives, metacognition, interpersonal cycles and decision-making processes. *Journal of Personality Disorders*, 20(6), 597-617.
- Edens, J. F. (2009). Interpersonal characteristics of male criminal offenders: Personality, psychopathological and behavioral correlates. *Psychological Assessment*, 21(1), 89-98.
- Fiske, A. P. ve Haslam, N. (2005). The Four Basic Social Bonds. M. W. Baldwin, (Ed.), *Interpersonal cognition* içinde (267-298). New York: The Guilford Press.
- Gurtman, M. B. (1996). Interpersonal problems and the psychotherapy context: The construct validity of the Inventory of Interpersonal Problems. *Psychological Assessment*, 8(3), 241-255.
- Kiesler, D. J. (1996). *Contemporary interpersonal theory and research: Personality, psychopathology and psychotherapy* içinde (3-30). Canada: John Wiley & Sons.
- Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality: A functional theory and methodology for personality evaluation*. New York: Ronald Press.
- Leichsenring, F., Kunst, H. ve Hoyer, J. (2003). Borderline personality organization in violent offenders: Correlations of identity diffusion and primitive defense mechanism with antisocial features, neuroticism, and interpersonal problems. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 67(4), 314-327.
- Linden, M. (2006). Minimal emotional dysfunctions (MED) in personality disorders. *European Psychiatry*, 21, 325-332.
- Locke, K. D. (2010). Circumplex measures of interpersonal constructs. L. M. Horowitz ve S. Strack, (Ed.). *Handbook of interpersonal psychology* içinde (313-324). Hoboken, NJ: Wiley.
- Hilsenroth, M. J., Menaker, J., Peters, E. J. ve Pincus, A. L. (2007). Assessment of borderline pathology using the Inventory of Interpersonal Problems Circumplex Scales (IIP-C): A comparison of clinical samples. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 14, 365-376.
- Horowitz, L. M., Alden, L. E., Wiggins, J. S. ve Pincus, A. L. (2003). *Inventory of Interpersonal Problems Manual*. The Psychological Corporation: Texas.
- Morey, L. C. (1985). An empirical comparison of interpersonal and DSM-III approaches to classification of personality disorders. *Psychiatry: Journal for the Study of Interpersonal Processes*, 48(4), 358-364.
- Russel, J. J., Moscovitz, D. S., Zuroff, D. C., Sookman, D. ve Paris, J. (2007). Stability and variability of affective experience and interpersonal behavior in borderline personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 116(3), 578-588.
- Safran, J. D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in light of interpersonal theory: I. Theory. *Clinical Psychological Review*, 10, 87-105.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.
- Sim, J. P. ve Romney, D. M. (1990). The relationship between a circumplex model of interpersonal behaviors and personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 4(4), 329-341.
- Soldz, S., Budman, S.H., Demby, A. ve Merry, J. (1993). Representation of personality disorders in circumplex and five-factor space: Explorations with a clinical sample. *Psychological Assessment*, 5, 41-52.
- Soygüt, G., Nelson, L. ve Safran, J. (2001). The relationship between patient pretreatment interpersonal schemas and personality characteristic. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 15(2), 99-108.
- Wright, A. G. C., Hallquist, M. N., Beeney, J. E. ve Pilkonis, P. A. (2013). Borderline personality pathology and the stability of interpersonal problems. *Journal of Abnormal Psychology*, 122(4), 1094-1100.
- Wiggins, J. S. ve Pincus, A. L. (1989). Conceptions of personality disorders and dimensions of personality. *Psychological Assessment*, 1(4), 305-316.
- Widiger, T. A. (2010). Personality, interpersonal circumplex, and DSM-5: A commentary on five studies. *Journal of Personality Assessment*, 92(6), 528-532.
- Trull, T. J., Goodwin, A. H., Schoop, L. H., Hillenbrand, T. L. ve Schuster, T. (1993). Psychometric properties of a cognitive measure of personality disorders. *Journal of Personality Assessment*, 61(3), 536-546.